

Дати

ЖУРНАЛУ “СЛОВО І ЧАС” – 75 РОКІВ

Науково-видавнича рада Національної академії наук України сердечно вітає наукову спільноту та колектив Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка із 75-річчям журналу “Слово і Час”!

За цей час журнал пройшов великий і складний шлях від наукових записок Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР до сучасного загальнокультурологічного видання, але й у найважчі часи на його сторінках друкувалися матеріали, що ввійшли вагомими набутками у скарбницю української філології.

Сьогодні журнал “Слово і Час” посідає особливе місце в науковому й культурному житті України, репрезентуючи кращі зразки історико- й теоретико-літературної думки, відображаючи провідні тенденції українського і світового літературознавства. Журнал орієнтує дослідників на осягнення складних явищ літератури, відкриття нових, недостатньо вивчених постатей і культурно-історичних періодів.

Про високий творчий потенціал журналу яскраво свідчить осучаснення його стилю та структури, оновлення тематичних рубрик, розширення кола авторів та інформаційно-комунікативного простору.

У знаменний день ювілею радо вітаємо “Слово і Час” і бажаємо йому зберігати та примножувати свій авторитет, а його колективу – творчого і професійного довголіття та наснаги!

*Ярослав Яцків,
академік НАН України, голова Науково-видавничої ради
Національної академії наук України*

Ювілей академічного літературознавчого журналу “Слово і Час” викликає особливе хвилювання й наповнює почуттям гордості: упродовж семи із половиною десятиліть він гідно несе прапор, на якому написано “Література і наука”. Традиційно вважаємо, що наш, інститутський і всеукраїнський, часопис був заснований 1957 року, коли з'явився перший номер друкованого періодичного органу Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР та Спілки письменників України під назвою “Радянське літературознавство”. Однак пам'ятаємо, що під назвою “Радянське літературознавство” ще 1938 року розпочалося видання наукових записок Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка. Цю серію наукових збірників, яка нараховує 19 випусків, слід вважати своєрідним академічним фундаментом, на якому й постав наш журнал. Більше того, уже 1928 року з'явився науковий збірник “Література. Збірник перший” – спільне видання Історично-філологічного відділу ВУАН та Інституту Тараса Шевченка, редакторами якого були славетні вчені С. Єфремов, М. Зеров та П. Филипович. Чи не з тих далеких літ і в'ється ота золота нитка традиції, яка сьогодні святково пов'язує 95-ліття Національної академії наук України і 75-ліття журналу “Слово і Час”.

Так, складною – драматичною і навіть трагічною – була історична доля журналу, творцям якого доводилося задля збереження єдиного в Україні наукового літературознавчого видання йти на компроміси, маневруючи в бурхливих ідеологічних вирах суворой компартійної опіки та цензурного диктату. Попри всі ці заборони, репресії, нещадну партійну критику, грубі втручання в науково-редакторську діяльність творців журналу, він зберіг своє наукове обличчя і вже з перших днів перебудовного періоду – ще до проголошення незалежності України – чітко і принципово почав утверджувати на своїх сторінках національно-демократичні позиції. Навіть зміна назви журналу на “Слово і Час” засвідчила рішуче оновлення (передусім завдяки ініціативній діяльності головного редактора В. Дончика) проблемно-тематичного спрямування часопису як науково-теоретичного, так і загально-культурологічного, науково-популярного видання.

Віriamo, що академічний щомісячник як центральне науково-теоретичне літературознавче видання й надалі триматиме обраний курс, спрямований на подачу об'єктивної оцінки розвитку української літератури з давніх часів до сьогодення, літератур європейських країн, світової літератури, теорії літератури, компаративістики, літературного джерелознавства і текстології і відкриватиме нові горизонти наукового зростання наступних поколінь українських літературознавців.

*Микола Жулинський,
академік НАН України, директор Інституту літератури
ім. Т.Г. Шевченка НАН України,
голова редакційної ради журналу “Слово і Час”*

Синонім до слова *журнал* – часопис. Поняття *час* тут визначальне. Що вже казати про назву нашого журналу – *Слово і Час*. У ній парадигма часу постає як доба, в якій живемо й житимемо, як саме життя, яке творимо (так чи так), як найвищий орієнтир, котрий Слово ніколи не втрачає з поля свого зору, але завжди залишається над ним. Навіть у ті ганебні й жахливі 1930-ті роки, коли сотні творців слова були ув'язнені й розстріляні, а саме Слово перебувало в колючому дроті, хоч десь, хоч якимось пробивалися живці художньої і наукової творчості. Посутній доказ цього – ті джерела, від яких веде відлік нині “Слово і Час”, а колись замундироване “Радянське літературознавство” (хоч неформально його можна було вести чи не від перших років заснування Інституту Шевченка чи видання інститутського журналу “Літературний архів”, 1930).

Зрештою, із 75 сьогодні відміряних літ про вільні, нормальні, цивілізаційні, без цензури й репресій говорити не доводиться. Хіба що про леткі часи кучої відлиги та непослідовної перебудови. Але впродовж усього свого шляху, а особливо останньої чверті століття, у роки національного відродження наш літературознавчий журнал, не забуваючи про Час, його вимоги й настири, не нехтуючи загальнокультурним, національно-державотворчим контекстом, послідовно працював, узоруючи на головні свої орієнтири: Слово, Література, Наука. Із цими неминучими гаслами ввійде він і у своє європейське 90-річчя, і вже не зовсім далеке 100-річчя.

Успіхів Вам – усьому колективу – від головного редактора до коректора – на цьому достославному шляху.

Віталій Дончик, академік НАН України

Поздоровляю зі знаменною датою мій рідний журнал, його редакцію, всіх – і кожного – співробітників, дякую за багатодесятилітню співпрацю.

Хай щастить тобі, мій давній друже – “Р.Л. – СіЧ”!
Тримаймося й надалі одне одного!

*Юрій Барабаш,
доктор філологічних наук, професор
(м. Москва)*

Будь-які спроби стисло окреслити роль головного літературознавчого журналу України – “Радянське літературознавство” / “Слово і Час” – приречені на невдачу. Адже відтворення хоча б віхово-визначальних етапів непростого історії цього часопису; перелік тих теоретико-естетичних знахідок, що слугували орієнтирами для письменників, істориків літератури, критиків та найширших кіл читачів; усвідомлення напруги пристрастей, що в різний час заповнювали літературне щодення; вияскравлення віртуозних прийомів езопової мови в часи тотального ідеологічного тиску, до яких вимушено вдавалися автори задля донесення правдивої інформації, –

усе це вимагає спеціального фундаментального історико-культурологічного дослідження.

Журнал цікаво було читати в усі часи, бо в ньому завжди пульсувала реакція на перебіг літературного процесу в Україні, незрідка – і на позаукраїнських просторах; на сторінках часопису зринали статті, що відкривали не тільки нові імена, твори, події, а й нові дослідницькі стежини й дороги. Надрукувати студію в “РЛ” / “СіЧ” завжди вважалося престижним, своєрідним визнанням творчої зрілості; публікація ставала *текстом прямої дії* – здебільшого знаною, читаною, поширюваною.

Перечитувати “РЛ” / “СіЧ” із відстані часу не менш цікаво, аніж у момент опублікування його чергового числа, до того ж таке перечитування вельми повчальне, нерідко відкривче. Воно дає змогу гостріше відчувати часову маркованість текстів, їхню прикріпленість до епохи, а внаслідок зіставлення із сучасними літературознавчими текстами вдається збагнути сутність динаміки думок-суджень, зміну моволаду, стилістичних доміант різних епох. Останнє напрощуд цінне для мовознавства, зокрема для дослідження стильових течій, історії мовної культури. Спостерігаючи на підставі публікацій у “РЛ” / “СіЧ” за стилістично вишуканими текстами філологів, виявляєш чимало змін у мові. Ці позірно безвинні зміни нерідко сурмлять про глибинну культурну і світоглядну динаміку, якій пізніше (як окремому суспільному феномену) необхідно було дошукувати спеціальних назв-окреслень. Так, мовою, стилем (особливо внутрішньою нескутістю фрази, її природною живістю) заявили про себе шістдесятники – літературознавці, критики, письменники: глибина й еластичність їхнього думання вимагали особливого словесного оформлення, відмінного від мовленнєвих усталень попередників. І хоч цей пошук нових словесних форм відбувався, припускаємо, не завжди цільово-усвідомлено, та все ж із роками тексти багатьох шістдесятників, більшість із яких була авторами журналу “РЛ” / “СіЧ”, набули індивідуальних пізнаваних рис. На глибокі культурні й соціальні зміни вказували також спершу поодинокі, а згодом систематичні публікації в журналі авторів з-поза залізної завіси, що відкривало читачам цікаву й цінну літературу української діаспори; часопис друкував студії про літературу “розстріляного відродження” та повоєнних репресованих письменників, активно долучившись до їх повернення в національний культурний простір, реставрування цілості української літератури, донедавна штучно деформованої й пошматованої вилученнями й заборонами. Відродження повноти парадигми української літератури з розмаїттям її мовних утілень глибинно змінювало й українську мову, підтримувало повернення її до автентичних витоків, водночас підважуючи впроваджену десятиліттями згубну для її розвитку односторонню зорієнтованість на зближення з мовою російською.

Читання багатьох публікацій журналу живить невідступну думку... про незадекларовану змагальність авторів у доборі лексики, грі мовними перлами,

про існування утаємниченого від стороннього ока конкурсу на створення підкреслено естетизованих, мовно вишуканих текстів, афористичних сентенцій, які здатні вразити-проїняти читача, увійти в його мовну свідомість і залишитися з ним надовго. Ці авторські словесні і фразові новотвори, тонкі стилістичні осягнення в текстотворенні, що здатні багато повідати про авторів і їхню епоху, чекають на свого дослідника.

На сторінках часопису вперше було опубліковано низку статей з літературознавчо-мовознавчого тематичного суміжжя (про особливості стилю окремих художніх текстів, пам'яток, ідіолекту автора; специфіку мови рукописів; проблеми реформування українського правопису; питання текстології тощо), які відчутно посилювали увагу лінгвістів до цього видання. Зауважу, що авторами студій із мовознавчої проблематики часто були не професійні дослідники мови, а її користувачі-співтворці, що нерідко з інших позицій вели свої спостереження й робили відповідні висновки, а це становить особливий об'єкт студій мовознавців. Нерідко спонукою до лінгвістичних зацікавлень авторів журналу були їхні виправдано широкі погляди на українську мову, зокрема як на важливий чинник здобуття Україною незалежності, а згодом – як свідчення її державотворчих осягнень. Тому закономірно, що серед творців новітньої історії України на зламі епох, серед активних поборників ідеї визнання української мови державною виявилось багато літературознавців, письменників.

Не можна не помітити деяких особливостей стилю творення журналу. Насамперед упадає в око широке коло авторів, що засвідчує відсутність найменшого натяку на столичний снобізм редколегії; є ядро авторів із київських і позакіївських літературознавців-метрів, і є сотні авторів різного ступеня заглиблення у проблематику з різних куточків України та зарубіжжя. Цінним уважаємо й те, що серед авторів – визначні постаті з-поза літературних сфер – живописці, архітектори, діячі театру, кіно... На тлі збереження виразної академічної теоретико-літературознавчої домінанти журналу такий добір авторів відчутно посилює відчуття органічної присутності літератури в цілісному архіпелазі національної культури, уписаність літератури й науки про літературу в процес суспільного творення. Інша культивована особливість буття журналу – відкритість до наукових дискусій (нерідко вельми гострих!), провокування до обговорення складних питань літературного життя. Важливим є інтегрувальне спрямування видання: окрім класичних формою літературознавчих статей, журнал широко й регулярно подає огляди подій літературного, літературознавчого й загальнокультурного життя України, різноформатні рецензії, інформації-сигнали з різних літературних, наукових та освітніх центрів, відсилає до інших часописів, передусім літературних. Усе це увиразнює обриси панорамного й різнопланового материка української художньої словесності та її наукової інтерпретації. Поєднання високого академізму публікованих досліджень з майже грайливою інформ-мозаїкою коротких есеїв, повідомлень робить журнал динамічно-живим співбудівничим культурного сьогодення України.

Колектив журналу, його автори мають підстави пишатися досягнутим, сміливо зазираючи в мінливу прийдешню добу, відчуваючи ритми нового часу й силу нового слова...

*Павло Гриценко,
доктор філологічних наук, професор*

Вельмишановні колеги! Дорогі СіЧовики!

Філологічний факультет Франкового національного університету у Львові сердечно вітає Вас зі славним ювілеєм. Ось уже впродовж майже вікової своєї історії Ви послідовно утверджуєте неперебутній авторитет літературознавчої сторожі українського слова. На сторінках Вашого часопису кваліфіковано представлено неперервність, тяглість національного літературного процесу, зведено в єдиний фокус аналітичну оцінку творчих змагань багатьох поколінь майстрів українського слова, уміло розставлено необхідні акценти, які стають незмінними світоглядними дороговказами для молодшої генерації українців. Орієнтація на невтомне, глибоке та вивірне осягнення незримих субстанцій художнього слова, яка стала впізнаваною ознакою редакторської політики “СіЧ”і, свідчить про нездоланне прагнення збагнути “секрети поетичної творчості”, зазирнути в робітню національного письменства, передати його дух і чар.

Як і колись довкола Запорозької Січі єднався цвіт української нації, так і сьогодні довкола “СіЧ”і гуртуються й гартуються славні українці, адже часопис був, є і, переконані, завжди буде непохитною твердиною національного духу.

Гідно виконуючи писані кров'ю і потом тестаменти славних мужів України, несе те у світ Слово “правди і науки”, Слово, яке завжди на Часі, Слово, яке оприявнює суЧАСні виміри національного буття.

*Ярослав Гарасим,
доктор філологічних наук, професор*

Журнали – як люди. Є в них юність і зрілість. Є своя біографія. Саме такий шлях пройшов славний часопис, який має символічне наймення: “Слово і Час”. Журнал народився наприкінці важких тридцятих літ. Він виростав разом із нами. Він – ровесник покоління шістдесятників. Як свідчать архіви, це було чітко зорієнтоване, активне й вагоме видання літературознавчого типу. Журнал мав різні назви. І все ж мені здається, що бойова аббревіатура “СіЧ” давно витала в підтексті, а тепер фактично стала власним історичним іменем.

Не завжди вдавалося оминати підступні ідеологічні пороги. Були невдачі. Були зриви й падіння. Але на те ж воно й “СіЧ”, аби вільне Слово в Часі не дрімало. Отож і сьогодні “СіЧ” є об'єктивним дзеркалом українського та світового літературного процесу. Журнал

на диво органічно поєднує в собі, здавалось би, непоєднуване – академічну цілеспрямованість і життєдайну поетичну вдачу.

У розповні творчих сил разом із нами “СіЧ” святкує золотоосінні свої іменини. Журнали – як люди. Є в них ім’я. Є в них юність і зрілість. А старості – немає... З ювілеєм, ровеснику!

*Петро Перебийніс,
заслужений діяч мистецтв України,
лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка*

Із журналом, який колись називався “Радянське літературознавство”, а потім став “СіЧ”ю, дружу вже понад сорок років. У його “біографії” відбилися головні лінії розвитку української наукової думки загалом – і хіба могло бути інакше? Усі ми змінюємося; буває навіть, що “оновлюємося і рвемося”, як казав поет. В останні двадцять із лишком років журнал набрав доброї інтелектуальної висоти (хоч і в старі комплекти зазирати корисно!). Це знак свободи: вона завжди вивільняє ті можливості, які раніше були скутими. Звідси – методологічне розмаїття наукових інтерпретацій, широта інтересів дослідників (старших і особливо молодших), смак до евристичних підходів.

Побажань маю два. Потрібні ґрунтовні дискусії із важливих питань сучасного літературознавства – їх ніколи не буває багато. А по-друге, завжди бажані на сторінках журналу публікаторські матеріали: нашій науці зовсім не зашкодила б здорова доза позитивізму. Маю на увазі гостру потребу в повноті фактів історії літератури. Молодь же не дуже полюбить ходити в архіви, це помітно.

Бажаю всім, хто творить “СіЧ”, інтелектуального азарту, розумних авторів і жадібних читачів!

*Володимир Панченко,
доктор філологічних наук,
професор*

Готуючи це вітання з ювілеєм улюбленому й поважному академічному журналові, з подивом виявив, що постійно передплачую його з 1988 року, тобто – 25 літ. І для мене, отже, невеличкий ювілей, пов'язаний зі “Словом і Часом”. Певен, що дуже багато людей, насамперед, звісно, літературознавців-філологів, згадують добрим словом цей науковий часопис, бо ж для багатьох він був і є другом і провідником у царстві літературознавства, багатьом і багатьом він надавав свої сторінки для фахового зростання чи наукових відкриттів. Пам'ятаю свої аспірантські роки і дев'яте число журналу (тоді ще – “Радянського літературознавства”) за 1989 рік, в якому була опублікована перша моя стаття про повість Л. Смілянського “Софія”. То було перше число, яке мій шановний науковий керівник В. Дончик підписав до друку як редактор. Потім Віталій Григорович не раз казав, що та моя стаття “підказала” йому рубрику “Написане лишається”, рубрику, яка й донині є в “СіЧ”і. Завжди чекаю кожне число журналу, з цікавістю читаю його, рекомендую колегам і студентам. Тож зичу авторитетному часописові-ювіляру й надалі високо тримати планку національного літературознавства, а його талановитим, умілим творцям – невичерпної наснаги, душевного й тілесного поладунку.

З незмінною увагою до “СіЧ”і та шаную до його творців

*Володимир Поліщук,
доктор філологічних наук, професор*

Думаю, майже в кожного з нас є співрозмовник, без якого – й у цьому немає жодного перебільшення – неможливо уявити своє життя. Йому можна потелефонувати із самого ранку й поділитися всіма фактами і проблемками, що накопичилися і про які просто хочеться проговорити. До нього можна зайти серед дня, знаючи, що він, хоча й завантажений безліччю своїх поточних справ, все одно знайде хвилин двадцять-тридцять, а якщо треба, то й більше, щоб відволіктися, посидіти або й разом прогулятися містом. Його можеш потурбувати під вечір чи навіть пізно ввечері й відчутти при цьому, що він, здається, чекав на це, бо у ваших взаєминах, по суті, відсутні часові кордони, позаяк ти добре знаєш: хоч би коли подзвонив, прийшов, звернувся до нього, це завжди буде своєчасно.

Думаю, не помилюсь, якщо скажу, що таким співрозмовником, ба більше – незамінним співрозмовником для багатьох із нас є журнал “Слово і Час”. На його сторінках, у його рубриках, скажімо, таких як “XX століття”, “Час теперішній”, “Написане лишається”, “Літературна критика”, знаходимо те, що живить наш мозок, спонукає до літературознавчих і культурологічних задумів

та їхніх утілень, стає інформаційно-інтелектуальним поштовхом як мінімум до власного розвитку. Вітаючи невмолимо працювиту редакцію з ювілеєм часопису, зичу всім, хто опікується підготовкою і виходом номерів “СіЧ”і, усьому колективу, що, власне, створює “СіЧ”, життєвої та творчої енергетичності, продуктивного спілкування з науковцями-авторами України і світу, цікавих зустрічей під час відряджень, наукових мандрівок чи особистого відпочинку, публікації таких розвідок і студій, які б не лише збагачували науково-естетичний процес, а й впливали на підвищення якості нашого буття.

Сам факт 75-літнього існування “СіЧ”і – це не лише свято, що завжди з нами, це свято, яке ніколи не завершується.

*Ярослав Голобородько,
доктор філологічних наук, професор*

Журнал “Слово і Час” має відому історію, тривалий період якої можна назвати цензурним, коли недремне ідеологічне око радянської державної машини не допускало до публікації вільнодумних авторів; викреслювалися не лише положення, цитати, міркування, а й згадки деяких “ворожих” чи “небажаних” імен. Та навіть у той час у журналі публікувалися глибокі статті, розвідки, рецензії, що засвідчували теоретичний рівень українського літературознавства. Передусім це стосувалося не методології філологічної науки, а пізнання творчості Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського та інших представників класичної літератури від Івана Котляревського, “Руської трійці”, Григорія Квітки-Основ’яненка, поетів-романтиків до Василя Стефаника, Ольги Кобилянської, Павла Тичини, Максима Рильського та ін.

Важливе значення мало оприлюднення архівних матеріалів давньої літератури, епістолярію, висвітлення проблеми фольклор і література тощо.

Нині в журналі “Слово і Час” гармонійно поєднано академізм і популярність, фундаменталізм Логосу і патріотизм дискурсу.

“Слово і Час” – це висока фахова трибуна українського літературознавства в контексті світових здобутків у сфері методології, історії науки та аналітичного осягнення феномену Усного й Писемного Слова, Художності, Національної Ідентичності.

Щиросердечно вітаю колектив Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка й колектив редакції журналу “Слово і Час” зі славним ювілеєм! З роси й води!

*Микола Дмитренко,
доктор філологічних наук, професор*

На всіх трьох етапах – коли орган Інституту літератури виходив як наукові записки “Радянське літературознавство” (із 1938 р.), як журнал “Радянське літературознавство” (із 1957 р.) та, нарешті, як журнал “Слово і Час” (із 1990 р. і до сьогодні) – видання згуртовувало довкола себе великий загін з-поміж найбільш вдумливих і кваліфікованих дослідників-літературознавців, які на той час працювали в науці. Особливо виокремив би матеріали, які мають стосунок до явищ давньої та класичної української літератури, а серед них – статті й розвідки джерелознавчого, біографічного характеру, листування діячів літератури, першопублікації окремих маловідомих творів, ґрунтовні огляди літературного процесу певного періоду (із наведенням широкого кола письменницьких імен). Не всі із цих матеріалів увійшли згодом у монографії чи збірники праць літературознавців, деякі з них мали сенс самодостатньої журнальної публікації, тож можна лише пошкодувати, що той період існування журналу, коли він був іще “Радянським літературознавством”, так і не діждався бібліографічного покажчика...

Не уявляю собі дослідника, якщо той збирається скласти собі системне уявлення про історію розвитку українського письменства, щоб він не тягнувся до номерів чи то “Радянського літературознавства”, чи то “Слова і Часу” (менше уваги звертаючи, під якими ідеологічними гаслами журнал виходив, адже дослідження справді ґрунтовне не так уже й важко відділити від кон’юнктури). З нетерпінням наприкінці кожного місяця очікую з пошти свіжий номер “Слова і Часу”.

Що побажати журналу? Щоб він і надалі залишався для українського літературознавця і взагалі для культурного читача виданням конче необхідним і щоб публікуватися в цьому журналі завжди було фактом почесним для сучасного науковця.

*Микола Бондар,
завідувач відділу української класичної літератури
Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України*

